

Nr 380.

Av herr **Karlsson** i Stuvsta **m. fl.**, i *anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 75, angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m.*

Det i Kungl. Maj:ts proposition nr 75 framlagda förslaget till riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken innebär i vissa avseenden en ny giv i den statliga jordbrukspolitiken. Denna har hittills huvudsakligen gått ut på ett visst gränsskydd mot utländsk konkurrens och stödåtgärder av prissubventionell art. Av naturliga skäl ha dessa åtgärder mest gynnat de större och rationellare brukningsdelarna med betydande avsaluproduktion, vilka särskilt under de två senaste årtiondena förmått investera betydande belopp i rationaliseringen av produktionen. De mindre brukningsdelarna åter, som utgöra det övervägande flertalet inom den svenska jordbruksnäringen, ha inte i jämförlig mån förmått rationalisera sin produktion, varigenom såväl den tekniska som ekonomiska klyftan mellan storbruk och småbruk ytterligare ökat.

Klyftan mellan jordbruk och andra näringsgrenar i ekonomiskt hänseende har i samband med högkonjunkturen före och under kriget påskyndat utflyttningen av folk från jordbruket till städer och industrisamhällen. Denna har främst omfattat ungdom vid mindre och medelstora jordbruk men också anställd arbetskraft vid storbruket. Vid de senare har emellertid genom en omfattande mekanisering behovet av arbetskraft betydligt nedbringats och förutsättningar skapats att bättre avlöna den anställda arbetskraften. Även om lantarbetarna i lönehänseende ännu icke uppnått likställighet med andra arbetargrupper, beroende bland annat på den visserligen från företagarsynpunkt fördelaktiga men från lantarbetarsynpunkt förkastliga anknytningen av lantarbetarlönen till en viss prisnivå, har det likväl blivit en alltmera vanlig företeelse, att småbönderna få nöja sig med en arbetsersättning som understiger vanlig lantarbetarlön.

Klyftan mellan jordbruk och industri är därför framför allt en klyfta mellan andra näringar och det mindre och till dels även det medelstora jordbruket, som icke förmår tillförsäkra sina utövare en skälig arbetsersättning och rimlig levnadsstandard i övrigt och vars allmänna förutsättningar att följa med i den tekniska och ekonomiska utvecklingen, genom en höjning av arbetets produktivitet och därmed levnadsstandarden, blivit allt sämre. En omprövning av riktlinjerna för den statliga jordbrukspolitiken måste således, med hänsyn till de föreliggande resultaten av denna politik under de senaste två årtiondena, anses vara synnerligen motiverad.

De i Kungl. Maj:ts föreliggande proposition föreslagna riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken, baserade i allt väsentligt på 1942 års jordbrukskommittés betänkande, innebära såtillvida en nyorientering i statens jordbruks-

politik som frågan om de mindre brukningsdelarnas produktionsbetingelser ställes i förgrunden. Emellertid synas oss de föreslagna åtgärderna i fråga om omfattning tämligen ofullständiga samt i vad gäller vägar, former och metoder föga framkomliga och effektiva. De ge intet hållbart perspektiv på lång sikt och synas heller inte kunna medföra några väsentliga förändringar på kort sikt.

JORDBRUKSPOLITIKENS MÅLSÄTTNING.

Majoriteten av 1942 års jordbrukskommitté har ansett, att målsättningen för den statliga jordbrukspolitiken bör vara dels att upprätthålla en så stor jordbruksproduktion att den i huvudsak garanterar landet självförsörjning och dels att tillförsäkra den i jordbruket sysselsatta arbetskraften ekonomisk likställighet med arbetande inom andra näringar. Förverkligandet av en sådan målsättning anses förutsätta, på grund av det svenska jordbrukets produktionsbetingelser, ett gränsskydd för landets jordbruksproduktion, som dels tillförsäkrar denna landets inre marknad och dels möjliggör upprätthållande av en högre prisnivå än världsmarknaden. Denna prisnivåskillnad medför en samhällelig merkostnad, vars storlek preciserats högst olika av kommitténs majoritet och minoritet, men som av båda angetts vara ett avsteg från det s. k. ekonomiska kriteriet för vår hushållning.

a) *Självförsörjningslinjen.*

Vid ständpunktstagandet till spörsmålet om storleken av den jordbruksproduktion, som från statlig synpunkt bör eftersträvas, har såväl jordbrukskommitténs majoritet som jordbruksministern fäst avgörande vikt vid beredskapssynpunkten. Detta synes oss motiverat med hänsyn till föreliggande internationella förhållanden. Att inom överskådlig tid söka upprätthålla en jordbruksproduktion, som i huvudsak garanterar full självförsörjning, synes välbetänkt.

Under den gångna avspärningsperioden har svenskt jordbruk på ett med hänsyn till omständigheterna förtjänstfullt sätt förmått ombesörja landets livsmedelsförsörjning. Främst på grund av jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse, som möjliggjort en centraliserad och regelbunden distribution, har ransoneringen fungerat långt bättre än under förra världskriget. De statliga myndigheternas arbete har härigenom underlättats. Trots den kraftiga åderlåtningen på arbetskraft, genom både utflyttning och en omfattande beredskap, och trots påtaglig brist på produktionsmedel i form av maskiner, gödsel- och fodermedel m. m. har produktionen hållits på en hög nivå.

Med hänsyn inte minst härtill skulle, som också jordbruksministern framhåller, Sveriges jordbrukare svärigen kunna förstå en politik som ginge ut på en radikal nedskärning av den svenska jordbruksarealen och -produktionen, som en del kommittéreservanter föreslagit. Även om jämväl dessa reservanter sagt sig vilja ta

hänsyn till beredskapssynpunkten, synes deras alternativ från försörjningssynpunkt vara otillfredsställande. Den föreslagna omfattande beredskapslagringen är såväl tekniskt som ekonomiskt svagt motiverad, och den försörjningsstandard, som rekommenderas i händelse av ny avspärrning, är oantagbar från det arbetande folkets synpunkt.

Förespråkarna för en avsevärd nedläggning av svensk jordbruksareal ha vidare icke förebragt någon utredning om de återverkningar detta skulle få för landsbygdens ekonomiska och sociala liv liksom skogshushållningen. I detta alternativ kommer till uttryck storfinansiella kretsars intresse av riklig tillgång på arbetskraft, låga livsmedelspriser och löner som gynnsamma förutsättningar för industriell konkurrensförmåga och expansion på världsmarknaden.

b) *Gränsskyddets omfattning.*

För att inom landet upprätthålla en jordbruksproduktion, som i huvudsak innebär självförsörjning, och samtidigt ge jordbrukets arbetskraft ekonomisk likställighet med arbetande inom andra näringar är behovet för närvarande av ett gränsskydd uppenbart. Men i vilken mån detta skydd även på längre sikt kommer att innebära en samhällelig merkostnad eller överhuvud kommer att behövas är en fråga, som icke rimligen kan besvaras med utgångspunkt från vår jordbruksproduktions nuvarande tekniska och därmed sammanhängande betingelser.

Oss förefaller, som om jordbrukskommittén, såväl majoriteten som minoriteten, låtit sig vägledas av ett tämligen statistiskt betraktelsesätt i fråga om den svenska jordbruksnäringens förmåga att hävda sig gentemot utländsk konkurrens. Även om produktionsbetingelserna i vad gäller andra länders jordbruk efter kriget icke nu kunna överblickas, torde å andra sidan möjligheterna att rationalisera och effektivisera den svenska jordbruksproduktionen vara långt större än vad jordbrukskommittén ansett. Trots till dels mindre gynnsamma klimatiska betingelser ligger vårt land i fråga om hektarskördar av många kulturer bland de främsta i världen. Vår jordbruksförsöksverksamhets redan uppnådda resultat varsla om nya, mycket stora möjligheter. Underlägsenheten är i allt väsentligt en teknisk sådan, i fråga om mekanisering och rationalisering i mycket vid betydelse samt som en följd härav i fråga om arbetsproduktivitet och produktionskostnader. Detta gäller i fråga om såväl vegetabilisk som särskilt animalisk produktion.

Jordbrukskommittén, som icke studerat frågan om förutsättningarna för att rationalisera jordbrukets driftsförhållanden, har utgått från en förutfattad mening och även på längre sikt gjort ovannämnda målsättning, som även vi helt kunna ansluta oss till, beroende av en "avvägning" mellan beredskapssynpunkten och hänsynstagandet till det så kallade ekonomiska kriteriet. Oss synes denna avvägningstes konstruerad, allrahelst då kommittén icke undersökt driftsrationaliseringens förutsättningar. Enligt vår mening föreligga för svensk jordbruksproduktion ypperliga förutsättningar för rationalisering och ökad effektivitet. Ingenting talar för att den på längre sikt behöver vara tekniskt-ekonomiskt underlägsen

utlandets, med reservation för eventuell framtida utländsk dumpingpolitik, mot vilken ett gränsskydd måste vara motiverat ur alla synpunkter, även "ekonomiskt-kriteriska". För närvarande är emellertid ett gränsskydd för vår jordbruksproduktion motiverat både ur beredskapssynpunkt och ur synpunkten av att ge jordbruket tid att anpassa sig till tekniska och marknadsmässiga betingelser.

Med hänsyn härtill bör enligt vår mening riktpunkten för den statliga jordbrukspolitiken vid genomförandet av ovannämnda målsättning vara att maximalt stödja och befordra jordbruksproduktionens rationalisering, dvs. anskaffning och effektivast möjliga utnyttjande av tillgängliga tekniska hjälpmedel, förbättring av jord samt byggnader och andra fasta anläggningar och införande i övrigt av effektivast möjliga produktionsmetoder, i syfte att höja arbetets avkastning och därmed näringens lönsamhet till jämbördig nivå med andra näringar.

En anslutning till självförsörjningslinjen och ovannämnda målsättning i övrigt för den framtida statliga jordbrukspolitiken behöver sålunda icke innebära ett bortseende från det ekonomiska kriteriet eller bekännelse till autarki. Å andra sidan bör tilläggas, att ett differentierat näringsliv alltid visat sig vara en tillgång för ett lands ekonomiska och sociala liv. För övrigt äro flera grenar av vår industriella produktion tullskyddade utan att deras begränsning eller nedläggande därför ifrågasättes.

JORDBRUKSPRODUKTIONENS PLANERING.

Jämväl frågan om risken för överproduktion av produkter i förhållande till den svenska marknadens behov har av jordbrukskommittén betraktats från rätt mekaniska utgångspunkter. Visserligen har man förutsatt en höjning av svenska folkets kostnormer genom en övergång till mera högkvalitativa, främst animaliska, livsmedel men enligt vår mening likväl i hög grad underskattat den betydelse en effektivare socialpolitik och genomförandet av arbetarrörelsens efterkrigsprogram komma att få för höjningen av levnadsstandarden hos de breda konsumentmassorna såväl i stad som på land.

Man har inte heller företagit någon tillfredsställande undersökning av frågan om perspektivet för vårt lands jordbruksproduktion i fråga om upptagande av nya eller utvidgning av vissa och mera lönande produktionsgrenar. Vi tänka här främst på vissa tekniska kulturer för industrien, produktion av trädgårdsprodukter i större skala osv., där man endast utgått från nuvarande tekniska förhållanden och icke gjort någon uppskattning av vårt framtida behov av dylika produkter. Försöksverksamhetens möjligheter liksom redan vunna resultat synas icke tillräckligt ha beaktats.

Denna inställning har föranlett kommittén att redan nu förorda åtgärder för successiv övergång till extensivare drift i syfte att undvika överproduktion och synes i hög grad ha varit vägledande vid utformningen av kommitténs förslag om strukturell rationalisering, där sammanslagning av mindre brukningsenheter

till större bland annat motiverats med behovet av en övergång till extensivare drift för att motverka en befarad överproduktion.

Kommittén har inte sysslat med produktionsplanering i annan mån än den föreslagit vissa regleringsåtgärder i fråga om import och priser för att motverka ett befarat produktionsöverskott. Dess utredning om utvecklingsplanering innehåller vissa lovvärda men ofullständiga förslag, som emellertid icke innefatta någon planering av hela landets jordbruksproduktion utan huvudsakligen gälla en viss planmässighet i fråga om statliga rationaliseringsåtgärder. Frånvaron av förslag till åstadkommande av en planmässig jordbruksproduktion är en av de mest betydande svagheter i kommitténs arbete.

För en planmässig utveckling av svensk jordbruksproduktion borde likväl de bästa förutsättningar föreligga. Det rör sig här om en inhemsk produktion för den inhemska marknaden. Redan nu tillämpas kontingenteringsmetoden beträffande tekniska kulturer. Även om den icke utan vidare är tillämplig på andra produktionsområden, borde likväl stora förutsättningar finnas att dels för varje produktionsår och dels för längre tid planera produktion och avsättning. Vi tänka främst på den faktor jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse härvidlag utgör. Även om denna ännu icke uppnått en dominerande ställning på alla områden, har den likväl redan betytt mycket i fråga om såväl planmässig avsättning som produktion. En planmässig inriktning på frivillig grund av produktionen och organisation av avsättningen, förverkligad genom samarbete mellan jordbrukarnas egna ekonomiska organisationer och de statliga organen, skulle ligga inte bara i samhällets utan jämväl i den enskilde brukarens intresse. Den skulle ge honom trygghet och perspektiv.

En sådan planering borde åsyfta dels lämplig regional planering av odling och annan produktion och dels planering för varje produktionsgren i landsmåttstock.

Vi föreslå därför, att den föreslagna statens jordbruksnämnd, jämsides med den prisreglerande verksamheten, får till uppgift att i samverkan med jordbrukets ekonomiska organisationer verka för en planmässig utveckling av jordbruksproduktionen, dels i regional skala och dels i riksmåttstock, samt att dessutom planlägga produktionens utvidgning till nya områden.

JORDBRUKSPRODUKTIONENS RATIONALISERING.

Uppenbarligen måste effektiviseringen av driftsförhållandena inom en näring bilda grundvalen och utgångspunkten för en rationalisering av densamma. Utan att ha ansett sig böra eller kunna undersöka förutsättningarna för en rationalisering av jordbrukets driftsförhållanden har 1942 års jordbrukskommitté likväl ansett sig kunna framlägga förslag till en rationalisering av jordbrukets strukturella förhållanden. Man har tämligen godtyckligt utvalt en viss jordbrukstyp som målsättning för statens rationaliseringspolitik med bortseende från frågan, om denna typ är den lämpligaste ur driftsrationella synpunkter.

Även om föreliggande proposition, som också i detta avseende väsentligen bygger på jordbrukskommitténs förslag, icke avhandlar problemet om rationalisering av jordbrukets driftsförhållanden, synes oss ofrånkomligt att aktge på detta problem vid bestämmandet av riktlinjerna för den framtida statliga jordbrukspolitiken.

a) *Driftsrationaliseringen.*

Konsekvenserna av jordbrukskommitténs bakvända uppläggning av jordbrukets rationaliseringsfråga bli särskilt uppenbara, om man tar hänsyn till de former för jordbrukets driftsrationalisering, som alltmera börja bli förhärskande. Sammanfattningsvis torde kunna sägas, att dessa kännetecknas av att jordbrukarna genom inbördes samverkan söka göra utnyttjandet av moderna produktionsmedel och produktionsmetoder mera effektivt och lönande, varvid de fördelar i rationalitetshänseende, som härvidlag vinnas, icke i nämnvärd mån äro beroende av brukningsdelens storlek. Även om denna tendens i det svenska jordbrukets rationaliseringsprocess ännu är tämligen ojämn — dominerande inom somliga grenar och svagt eller icke alls representerad inom andra — visar likväl utvecklingen, att den i snabb takt utbreder sig till allt flera områden.

På ett par årtionden har sålunda uppväxt en gemensamhetsägd förädlingsindustri, varigenom arbetet med produktförädlingen avsevärt frångått från de enskilda brukningsdelarna och överflyttats till moderna industriföretag. Främst gäller detta mejerier och slakterier. Samtidigt har distributionen omhändertagits av en likaså kooperativ distributionsapparat, vilket allt medfört en omfattande besparing av arbetskraft och ökad produktivitet inom dessa delar av jordbruksnäringsen, av största betydelse för såväl jordbruket som hela folkhushållningen. Denna utveckling på produktförädlingens och distributionens områden är ännu långt ifrån avslutad.

Utvecklingen i kooperativa former på detta område har varit till fördel för alla jordbrukare, stora som små. Även för de förra ha nämligen egna förädlingsföretag ställt sig för dyra och gemensamma sådana därför varit till fördel. Samma gäller, åtminstone i viss mån, andra sådana driftsformer, som samtidigt mera direkt ingripa i jordbrukets egentliga produktionsprocess. Tjur- och senare semin-föreningar liksom kontrollföreningar ha, trots relativt ringa utbredning, betytt mycket för avelsarbetet och höjandet av djurbesättningarnas kvalitet och produktivitet. Svårigheter av skilda slag, såsom brist på arbetskraft i kontrollföreningarna, ha jämte organisatoriska brister hämmat utvecklingen.

För närvarande pågår emellertid en utveckling av nya kooperativa driftsformer som helt eller huvudsakligen endast angår mindre och medelstora brukare. Vi avse närmast den gemensamma användningen av maskiner, som särskilt under senare tid tillvunnit sig stort intresse. Denna verksamhet har hittills hämmats av bristfällig organisation. De små maskinföreningar, som funnits en längre tid och baserats på solidarisk ansvarighet, ha visat sig föga effektiva. De privata maskinhållarna representera också hantverksstadiet i den gemensamma maskin använd-

ningens utveckling. Den lämpligaste organisationsformen synes vara att upprätta större maskinstationer, utrustade med olika slags maskiner, fast anställd personal och kvalificerad driftsledning. Dessa böra kontrolleras av jordbrukarnas egna organisationer dels för att åstadkomma en förnuftig organisation och dels förhindra jordbruket obehöriga intressen att profitera. Härigenom skulle jordbrukarna kunna tillförsäkras allsidig maskinhjälp för alla förekommande arbeten, där sådan ställer sig fördelaktigare än att anskaffa egna maskiner.

Mekaniseringsproblemet är givetvis avgörande för hela frågan om jordbrukets rationalisering. I den hittillsvarande utvecklingen ha storbruken haft avgörande företräden framför småbruken, vilket resulterat i den bestående tekniska och därmed ekonomiska klyftan. Av material från jordbrukskommitténs betänkande framgå belysande uppgifter om småbrukens underlägsenhet i mekaniseringshänseende liksom också, som en följd härav, i fråga om räntabilitet.

Produktionsmedel per årsarbetare och räntabilitet inom olika storleksgrupper av jordbruk åren 1939—1943.

Storleksgrupp, ha	5—10	10—20	20—30	30—50	50—100	över 100
Maskin- och redskapskapital, kr. per årsarbetare	1 083	1 574	2 009	2 269	2 021	1 740
Jordbruksjord, ha per årsarbetare	5,2	7,7	9,8	11,4	12,1	12,0
Förräntningsprocent i grupp	1,7	3,9	5,7	5,6	5,7	5,7

Särskilt under senare tid ha även småbrukarna anskaffat maskiner i betydande utsträckning. Dessa ha emellertid inte kunnat bli så räntabelt utnyttjade som vid större bruk, då en maskins räntabilitet i avgörande grad är beroende av dess årliga användningstid. Särskilt gäller detta traktorer och större, effektivare maskiner. Den gemensamma maskinanvändningen öppnar här betydelsefulla perspektiv för det mindre jordbruket, som varsla om att den tekniska klyftan mellan storbruk och småbruk i betydande mån kan överbyggas. Den gemensamma maskinanvändningen är till fördel inte bara för småbruk utan också för medelstora brukningsdelar.

Den andra etappen i jordbrukskooperationens utveckling har inletts och kommer av allt att döma att kännetecknas av en revolutionering av driftsförhållandena vid mindre och medelstora brukningsenheter, som på denna väg kunna tillägna sig storproduktionens fördelar i väsentliga stycken.

På några platser i landet har som bekant uppförandet av andelsladugårdar blivit ett aktuellt spörsmål. Uppenbart är, att dessa, särskilt på vissa håll, ha framtiden för sig inte bara genom att möjliggöra ett nedbringande av byggnadskostnaderna räknat per djurenhet och en rationellare utfodring, skötsel och avel.

De lösa jämväl ett mycket aktuellt och väsentligt problem — lättandet av kvinnornas arbetsbörda i småbrukarhemmen.

För övrigt utvecklas nu också kooperativa former för rationalisering av hemarbetet såsom andelstvättstugor, andelsbagerier osv.

Dessa produktionsformer förutsätta ingen bestämd areal, tvärtom ligga deras stora företräden och expansionsmöjligheter däri, att de kunna användas oberoende av arealstorleken. De förutsätta icke upphävandet av den enskildes äganderätt till sin brukningsdel utan göra det möjligt för denne att tillägna sig den moderna maskinteknikens och övriga produktionsteknikens fördelar.

I vilken mån 1942 års jordbrukskommitté tagit fasta på innebörden i denna grundläggande tendens i den pågående rationaliseringen av särskilt småbrukets produktion framgår av att utredningen ägnat denna sak endast en halv sida i sitt cirka 1 000 sidor digra betänkande och därvid gjort följande kommentar (utredningen, del I, s. 150):

Enligt jordbrukskommitténs mening bör man ej bortse från möjligheten av att det i en del fall kan visa sig lämpligt att komma till rätta med jordbrukets problem på sådana vägar, som nu antytts. Hela detta problemkomplex är emellertid ännu i ett ganska outrett skick. Under alla förhållanden måste man vidare enligt kommitténs uppfattning räkna med att det svenska jordbruket även i fortsättningen åtminstone i huvudsak kommer att liksom hittills drivas i form av från varandra fristående brukningsenheter med självständig drift. På grund av vad nu anförts har jordbrukskommittén i detta betänkande vid utarbetandet av förslag till riktlinjer för den yttre rationaliseringen endast behandlat frågan om de rationaliseringsåtgärder, som böra vidtagas vid ett bibehållande av jordbrukets nuvarande driftsformer.

Som synes har kommittén även blandat ihop frågan om bibehållandet av de enskilda brukningsdelarna och införandet av kooperativa och mera räntabla driftsformer vid dessa brukningsdelar. Varken den kooperativa förädlingsindustrin och distributionen eller maskinstationer, kontrollföreningar eller ens andelsladugårdar förutsätta som bekant avskaffandet av de enskilda brukningsdelarna.

Med hänsyn till den nuvarande jordbruksministerns i andra sammanhang visade intresse för hithörande spörsmål och uttalade löfte att till nästa års riksdag återkomma med förslag i fråga om åtgärder för rationalisering av jordbrukets driftsförhållanden synes det oss egendomligt, att jordbrukskommitténs förslag till riktlinjer för den statliga jordbrukspolitiken i den grad som skett kommit att utgöra grundvalen för Kungl. Maj:ts föreliggande proposition. Även om programmet i sin helhet för de statliga rationaliseringsåtgärderna skall börja förverkligas först med nästa budgetårs början, synes oss det föreliggande principförslaget bära vittne om att regeringen anammat jordbrukskommitténs felaktiga utgångspunkt för och uppläggning av detta program.

I anslutning till vad vi ovan föreslagit vilja vi understryka, att, enligt vår mening, en huvudpunkt i den statliga rationaliseringspolitiken måste vara att på

allt sätt understödja utvecklingen av dessa nya driftsformer för att förlåna den statliga stödpolitiken största möjliga effektivitet. En rationaliseringspolitik med denna inriktning skulle nämligen maximalt befördra höjningen av arbetets avkastning inom jordbruket och därmed jordbrukarbefolkningens levnadsstandard. Den skulle för övrigt ligga i linje med vad som beträffande vår folkhushållning i övrigt måste vara ledmotivet för statsmakternas åtgärder.

Vi föreslå med hänsyn härtill, att de föreslagna nya statliga jordbruksorganens verksamhet främst inriktas på att understödja och leda rationaliseringen av jordbrukets driftsförhållanden.

b) *Förbättring av jord, byggnader och andra fasta anläggningar.*

Jordförbättringsarbeten av skilda slag, såsom stenröjning, igenläggandet av öppna diken och annan täckdikning, torrläggning och avloppsförbättring m. m., äro ofta en direkt förutsättning för mekanisering av jordbruksdriften. Särskilt vid mindre brukningsdelar äro dessa arbeten av väsentlig aktualitet. Dels äro dessa i relativt högre grad företrädda i skogs- och dalbygder med stenig terräng, dels ha hittillsvarande brukningsmetoder inte i samma grad som maskintekniken varit beroende av stenfri jord och igenlagda diken. Bristande ekonomiska resurser ha också fördröjt sådana arbetens utförande vid småbruken.

Samtidigt äro täckdikning, avdikning, markkartering liksom också maskinell brukning ett viktigt led i höjandet av jordens avkastningsförmåga, där särskilt vid de mindre jordbruken stora möjligheter i allmänhet förefinnas.

Enligt föreliggande statistiska uppgifter är mindre än $\frac{1}{4}$ av Sveriges åkerareal täckdikad. Ytterligare $\frac{1}{4}$ av åkerarealen anges vara i behov av täckdikning. Stora dränerings- och avloppsarbeten äro erforderliga. Markkarteringsverksamheten, som är av avgörande betydelse för en riktig gödsling, är i flertalet län ännu i sin linda, särskilt vid de mindre jordbruken.

En av den hittillsvarande jordbrukspolitikens största svagheter har varit, att stödåtgärder för jordförbättringsarbeten varit ett nästan helt försummat område, vilket haft sin väsentligaste återverkning för de små jordbruken.

Som en följd av de senaste årens tekniska utveckling har en genomgripande mekanisering av täckdiknings- och stenröjningsarbeten möjliggjorts. Emellertid är det inte ekonomiskt för den enskilde brukaren att anskaffa sådan utrustning. Vi anse, att de föreslagna lantbruksnämnderna borde ombesörja, eventuellt genom överenskommelse med maskinstationen, att sådan maskinhjälp blir tillgänglig i samband med stödåtgärdernas genomförande.

Propositionens förslag till stödåtgärder för jordförbättringsarbeten behöver justeras. Dels böra dessa åtgärder göras oberoende av sammanslagningsplaner. För det andra föreslå vi, att avskrivningslån till täckdikning må utgå med 50 och lägst 40 % av den beräknade kostnaden. I övrigt biträda vi kommitténs förslag om avskrivningslån till 60 % av den beräknade kostnaden för nyodling, stenröj-

ning, jordkörning, avloppsförbättring och betesförbättring, dock att jämkningen i vissa fall nedåt begränsas till lägst 40 % av kostnaden. Vi ansluta oss till förslaget om att dylika lån endast beviljas jordbruk under 20 ha åker, dock efter prövning i vissa fall även till större jordbruk.

I fråga om åtgärder för nyuppförande och reparation av ekonomibyggnader och andra fasta anläggningar kunna vi ansluta oss till föreliggande förslag med den ändringen, att avskrivningslån till anläggning av cementerade gödselstäder, urinbrunnar och silos beviljas till generellt 40 % av den beräknade kostnaden. Likaså äro vi överens med förslaget om ett samarbete mellan lantbruksnämnderna och LBF i fråga om byggnadsarbetens utförande.

Det belopp av 25 miljoner kronor om året som statligt stöd till hithörande slag av rationalisering, som jordbrukskommittén beräknat, synes i sådan grad vara tilltaget i underkant att denna för det mindre jordbrukets rationalisering så betydelsefulla verksamhet icke synes kunna erhålla någon större omfattning som en följd av detta förslag. Vi anse, att behövlige medel måste ställas till förfogande, så att var och en bidragsberättigad utan köbildning kan erhålla bidrag och att bidragen icke behöva beskäras som en följd av medelsbrist.

Vi anse självfallet, att även denna del av jordbruksdriftens rationalisering, i likhet med den av oss ovan avhandlade, bör i fråga om statliga stödåtgärder handhas av de föreslagna lantbruksnämnderna.

e) *Åtgärder för bättre arrondering.*

Frågan om vad jordbrukskommittén och propositionen kalla yttre rationalisering sönderfaller egentligen i två, i många hänseenden skilda spörsmål. Det ena gäller åtgärder för en bättre fastighetsarrondering, vilken särskilt på vissa håll är av stor för att inte säga avgörande betydelse för jordbruksdriftens rationalisering. Det andra gäller frågan om förstärkning av mindre jordbruk med jord och skog, vilken fråga icke har omedelbart samband med jordbrukets rationalisering.

Såsom i flera remissyttranden framhållits, har jordbrukskommittén ägnat alltför liten uppmärksamhet åt frågan om åtgärder för åstadkommandet av en bättre fastighetsarrondering. Såväl i kommitténs betänkande som i föreliggande proposition saknas praktiska förslag för att exempelvis underlätta utbyte av ägolotter, förenkla förfarandet vid omskifte etc. i syfte att snabbt övervinna den på många håll i landet orimliga ägosplittringen. Sålunda framhåller lantbruksstyrelsen:

Svårigheterna att åvägabringa en verkligt ändamålsenlig rationalisering — inefattande jämväl en tillfredsställande arrondering — synes jordbrukskommittén ha berört med alltför lätt hand. Behovet av ändrad fastighetslagstiftning, enklare sammanläggningsinstitut och enklare lantmäteriförrättningar m. m. framträder enligt lantbruksstyrelsens mening mycket klart vid ett betraktande av jordbrukets rationaliseringsproblem. De problem, som dölja sig bakom detta behov, borde givetvis lösas före vidtagandet av de långtgående rationaliseringsåtgärder, som jordbrukskommittén föreslagit.

Jämväl domänstyrelsen har erinrat om att i stora delar av landet skiftesförhållandena äro allt annat än tillfredsställande och framhållit angelägenheten av att omskifte i stor omfattning och med anlitande av en förenklad procedur kunde genomföras, varigenom ett betydande antal fastigheter till följd av förbättrad arrondering skulle erhålla större bärkraft. Styrelsen har betonat vikten av att åtgärder i sådant syfte snarast vidtagas.

Med hänsyn till denna frågas utomordentliga betydelse för att underlätta en rationalisering av jordbruksdriften föreslå vi, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt utarbetande av praktiska förslag för att påskynda genomförandet av en bättre fastighetsarrondering.

STRUKTURELL RATIONALISERING INOM JORDBRUKET.

Som bland annat inledningsvis framhållits, är det svenska jordbrukets problem i allt väsentligt en fråga om det mindre jordbrukets läge och behov. Sätillvida äro 1942 års jordbrukskommittés betänkande och föreliggande proposition ett framsteg, att detta nu inses av statsmakterna.

De föreliggande förslagen till åtgärder för att lösa småbrukets problem äro emellertid, som vi ovan sökt framhålla, byggda på felaktiga förutsättningar och föga ägnade att komma till rätta med problemet. I stället för att som utgångspunkt vid uppgörande av rationaliseringsprogrammet ta de förhandenvarande betingelserna för rationaliseringen av jordbruksdriften har kommittén valt att genom sammanslagning av mindre brukningsdelar åstadkomma en storlekstyp av jordbruk, som ger full sysselsättning åt en familj.

Bortsett ifrån hur pass variabel storhet en familj är, måste det uppenbarligen vara illusoriskt att i maskinteknikens tidevarv uteslutande bygga på familjen som produktionsenhet. Även inom jordbruket pekar utvecklingen, som ovan framhållits, i annan riktning. Frågan om storleken av den areal, som en familj inom jordbruket rimligen förmår bruka, är i hög grad en fråga om under vilka tekniska förutsättningar arbetet bedrives. Som framgår av ovan anförda tabell om mängden produktionsmedel per årsarbetare inom olika storleksgrupper av jordbruk, variera i praktiken förhållandena härvidlag inom rätt vida gränser eller 5,2 ha per årsarbetare inom mindre jordbruk och 7,7 och 12 ha inom gruppen familj jordbruk, respektive större jordbruk.

För att ge en familj full sysselsättning behövs givetvis i och för sig inte så stort jordbruk. Därvidlag äro ofta även familj jordbruk för stora, såsom i nedanstående citat ur jordbrukskommitténs eget utlåtande även framhålles. Problemet är emellertid hur den inom jordbruksnäringen sysselsatta arbetskraften skall erhålla en med arbetande inom andra näringar jämförbar utkomst. Avgörande är därvid att åstadkomma sådana driftsförhållanden, att arbetskraften utnyttjas på så rationellt sätt som är möjligt med hänsyn till förhandenvarande tekniska möjligheter.

Tillgängliga officiella uppgifter bestyrka till fullo de av jordbrukskommittén som ideal för en strukturell rationalisering valda familjejordbrukens begränsade möjligheter att utnyttja tillgängliga maskinella och övriga tekniska hjälpmedel. En traktor av vanlig storlek ersätter 5 hästar, och flera av de mest effektiva jordbruksmaskinerna ställa sig antingen direkt oekonomiska vid de s. k. familjejordbruken eller kunna i andra fall utnyttjas årligen endast en ringa del av den tid de kunna användas vid större jordbruk, varigenom de bli avsevärt mindre räntabla.

I meddelanden från statens forskningskommitté för lantmannabyggnader har klarlagts, hurusom jordbruk av nämnda storlek icke besitta några företräden av väsentlig art gentemot mindre jordbruk i fråga om möjligheter att bära nuvarande byggnadskostnader. De årligen utkommande Räkenskapsresultat från svenska jordbruk visa också sådana räntabilitetsförhållanden inom familjejordbruken, som visserligen i allmänhet äro något bättre än för mindre jordbruk men som äro avsevärt sämre än storbrukens i allmänhet, för att inte tala om de verkligt rationella av dessa.

Hur det i verkligheten ställer sig med denna jordbrukstyp utifrån synpunkten att bereda en familj full sysselsättning, har inte ens kommittén själf förmått blunda för, därvid den i betänkandet, del I, s. 136 uttalat:

Den nu angivna jordbrukstypen är emellertid ur arbetskrafts- och familjebildningssynpunkt behäftad med vissa nackdelar. Om ett jordbruk av den nuvarande familjejordbrukstypen övertages av ett par unga makar, kunna dessa, så länge de ej ha barn i arbetsför ålder, ej sköta jordbruket enbart med familjens arbetskraft utan bli särskilt under sommarhalvåret i betydande utsträckning hänvisade till att söka få lejd arbetskraft. Brukningsdelen är å andra sidan ur sysselsättningsynpunkt ej så stor, att en årsanställd arbetare lämpligen kan hållas å brukningsdelen, och kan ej heller ekonomiskt bära kostnaden för tillhandahållandet av särskild bostad åt en dylik arbetare. Behovet av extra arbetskraft under sommarhalvåret får därför, intill dess barnen hunnit växa upp, tillgodoses genom tillfälligt lejd arbetskraft eller, i bästa fall, genom en för sommarhalvåret anställd arbetare i familjens kost. Så länge barnen äro små, tar vidare skötseln av barnen och hemmet så stor del av husmoderns tid i anspråk, att hon säkerligen endast i relativt ringa utsträckning borde betungas med arbete i själva lanthushållningen. Svårigheterna att anskaffa kvinnlig arbetskraft medför emellertid som bekant, att husmödrarna i dylika jordbrukarhem förutom sitt arbete i hemmet även i stor utsträckning få ägna sig åt lanthushållningen, främst skötseln av kreaturen, och därigenom få en många gånger orimligt tung arbetsbörda. När barnen växt upp, men fadern ännu är fullt arbetsför, ger brukningsdelen åter ej full sysselsättning för både föräldrar och barnen. Finnes en son, kan denna därför bli tvungen att lämna hemmet, för såvitt han ej kan erhålla arbete i trakten under de tider, då han ej har full sysselsättning i föräldrarnas jordbruk. Även om arbete i trakten finnes i tillräcklig utsträckning och sonen därför stannar kvar i hemmet samt har för avsikt att övertaga föräldrarnas jordbruk, nödgas han vidare i regel uppskjuta sin egen familjebildning till den tidpunkt, då fadern avlider eller föräldrarna av åldersskäl överlåta jordbruket till honom. Sistnämnda förhållande är otvivelaktigt en av huvudorsakerna till den ur åtskilliga synpunkter beklagligt sena familjebildningen bland jordbrukarbefolkningen.

En slutsats av dessa fullt riktiga synpunkter synes bli, att ett jordbruk "tillräckligt stort för en familj" borde vara av elastisk natur som vid behov kunde utvidgas eller krympas. Ovan anförda yttrande av kommittén själv är emellertid en god illustration till halten av det projekt till statlig jordbrukspolitik, som kommittén utarbetat.

Det kan invändas, att jordbruk av denna storlek ändå ha vissa fördelar framför mindre jordbruk, även om de ofta ha nackdelar i arbetskraftshänseende. Vi ha emellertid här endast uttalat oss om en linje, som innebär ett kringgående av småbrukets verkliga rationaliseringsproblem men som av dess anhängare likväl utges för att vara en lösning av dessa problem. Det måste anses rimligt, att en så långsiktig politik och så omfattande åtgärder, som här föreslås, borde medföra en verklig lösning av det föreliggande problemet. Familjejordbruket är emellertid ej vare sig nu eller än mindre för framtiden ett verkligt alternativ.

Det kan också invändas, att jordbrukskommittén i viss mån i princip uttalat sig för en större jordbrukstyp — normjordbruk, om 20—30 ha. Inte heller denna jordbrukstyp är enligt vår mening ett hållbart alternativ på längre sikt. För att inom varje produktionsenhet inrymma alla väsentliga möjligheter till rationell drift borde kommittén ha valt en jordbrukstyp med en areal av minst det dubbla av normjordbrukets.

Slutligen kan invändas, att varken familjejordbruken eller normjordbruken på grund av storleken äro förhindrade att utnyttja fördelarna av den av oss ovan berörda jordbrukskooperationen. Detta är riktigt, men denna storlek utgör heller ingen förutsättning för att kunna utnyttja dess fördelar. Dessutom kunna dess fördelar omedelbart komma till användning vid de mindre jordbruken, medan jordbrukskommittén räknar med att sammanslagningsprogrammets genomförande kommer att kräva en mansålder.

FÖRSTÄRKNING AV MINDRE JORDBRUK MED JORD OCH SKOG.

Vi äro å andra sidan anhängare av att småbrukare liksom andra mindre företagare kunna utöka sitt näringsfång. Det är synnerligen rimligt, att jordbrukare med ingen eller obetydlig skogsmark skall erhålla möjlighet att förvärva sådan, där detta är möjligt. Samma sak måste gälla förvärv av jord, därest sådan finnes att tillgå och om brukaren i fråga med i huvudsak familjens egen arbetskraft förmår bruka mer jord än han har. Detta måste emellertid få bli en fråga för den enskilde brukaren i det enskilda fallet att fritt avgöra.

Med hänsyn härtill ansluta vi oss till de av Kungl. Maj:t föreslagna ändringarna i gällande expropriationslagstiftning i syfte att möjliggöra för mindre jordbrukare att från större egendomar förvärva jord och skog. Vi ansluta oss även

till förslagen om statens stöd till mindre jordbrukare för att underlätta och möjliggöra utökning av jord- och skogsinnehav.

Vi anse jämväl tiden vara inne att till behandling upptaga frågan om åtgärder för att i jordbrukarnas och statens ägo överföra all mark för jordbruksändamål, som för närvarande tillhör bolag, förening, stiftelse eller fideikommiss eller äges av enskild person, som uppenbarligen besitter fastighet eller fastigheter av annan anledning än att bereda sig sin utkomst av jordbruket, dock med självklara undantag för vissa föreningar och stiftelser. Då vi likväl erfarit, att Kungl. Maj:t i annat sammanhang åtminstone till dels tagit upp detta spörsmål till granskning, ha vi i detta sammanhang intet yrkande.

Likaså ansluta vi oss till föreliggande förslag om att det skulle ingå i de föreslagna nya lantbruksorganens uppgift att vara intresserade småbrukare behjälpliga med inköp av jord och skog för kompletteringsändamål. För att ytterligare underlätta detta bör också föreliggande förslag till lag om kronans förköpsrätt till jordbruksfastighet kunna bifallas, under förutsättning att denna endast utnyttjas för att på frivillig grund befordra en lämpligare fastighetsbildning.

I föreliggande lagförslag föreslå vi likväl den väsentliga ändringen, att kronans förköpsrätt icke må gälla före arrendators. Det skulle uppenbarligen vara obilligt mot landets arrendatorer att rubba deras nyligen erhållna förköpsrätt till av dem brukade gårdar och innebära ett väsentligt intrång i deras rättigheter, som knappast kan motiveras ens utifrån jordbrukskommitténs sammanblandning av fastighetsbildnings- och rationaliseringsspörsmål. Vi föreslå därför, att föreliggande förslag till ändring i lagen den 22 december 1943 (nr 884) om förköpsrätt måtte avslås av riksdagen.

Ovan berörda verksamhet för förstärkning av mindre jordbruk med jord och skog bör emellertid inte framdrivas med konstlade medel eller göras till en utgångspunkt eller förutsättning för att en brukare må kunna komma i åtnjutande av statens stödåtgärder för rationaliseringsverksamheten. Endast under denna förutsättning kunna de statliga stödåtgärderna vinna jordbrukarnas förtroende och utlösa den beredvilliga medverkan som är en avgörande förutsättning för jordbruksnäringens rationalisering och framåtskridande.

DIFFERENTIERING AV LANDSBYGDENS NÄRINGSLIV.

Det kan gentemot den uppfattning om det mindre jordbrukets rationaliserings-spörsmål, som här auförts, måhända göras den invändningen, att många av våra mindre brukningsenheter, hur rationell drift som än kan åstadkommas, icke kunna ge en fullt tillfredsställande försörjning. Det kan även invändas, att varken 1942 års jordbrukskommitté eller föreliggande proposition föreslår omvandling av alla brukningsenheter som äro mindre än de föreslagna familj jordbruken. Dels un-

dantagas de s. k. stödjordbruken och dels övriga s. k. "bestående småbruk", där ägaren har stadigvarande arbetsinkomster vid sidan av jordbruket, samt även s. k. "kombinerade jordbruk", där ägaren har betydande biinkomster av annan verksamhet. Endast s. k. "övergångsjordbruk" förutsättas skola omvandlas.

Å andra sidan kan gentemot jordbrukskommitténs och propositionens sammanlagningsslinje, förutom vad vi ovan anfört, också göras den väsentliga invändningen att den, särskilt om den skulle drivas fram i snabb takt, skulle medföra en stark uttunning av den redan förut glesnade befolkningen på landsbygden. En sådan av staten påskyndad minskning av landsbygdsbefolkningen skulle försvåra lösningen av många aktuella landsbygdsproblem av social och kulturell art, såsom i fråga om socialvård, skolväsen, kommunikationer, kulturella institutioner m. m., och göra klyftan mellan landsbygd och tätorter än större.

Jämväl detta spørsmål har jordbrukskommittén icke ansett sig kunna behandla. Det synes emellertid oss obetingat nödvändigt att ta hänsyn till denna fråga vid ständpunktstagandet till den statliga jordbrukspolitikerna på lång sikt, därest inte de statliga åtgärderna skola dels medföra uppkomsten av nya svårartade sociala problem och dels försvåra lösningen av redan befintliga sådana.

Som från vårt håll bland annat framhölls i en motion om landsplanering till 1945 års riksdag, som i princip bifölls, böra aktiva och planmässiga åtgärder vidtagas från statsmakternas sida i syfte att åstadkomma en differentiering av landsbygdens näringsliv. Från annat håll ha sedermera framställningar i samma riktning gjorts. Med Kungl. Maj:ts nyligen skedda tillsättande av en utredning om industriens lokalisering torde kunna antagas, att denna sak förts framåt. Utan att här närmare ingå på detta spørsmål vilja vi dock som vår mening framhålla, att en rikare differentiering av landsbygdens näringsliv, genom industri och annan verksamhet, icke torde vara att emotse med mindre staten i planmässig ordning kommer att leda och dirigera utflyttning av annan verksamhet till landsbygden.

Från samhällelig synpunkt synes detta jämväl vara önskvärt. Den arbetskraftsbrist som nu förefinnes och emotses även för längre tid, torde i hög grad kunna avhjälpas med anlitande av den lediga arbetskraft av dold natur som här och var redan finns i småbrukarbygder och som framför allt kommer att uppstå i samband med rationaliseringen av småbrukets driftsförhållanden. Det är vår bestämda uppfattning, att man genom att på allt sätt befordra rationaliseringen av driftsförhållandena vid de nuvarande småbruken inom en snar framtid skulle kunna erhålla flerfaldigt mera arbetskraft till hjälp åt andra näringar än genom vad som föreslagits i samband med sammanslagning av mindre jordbruk, givetvis under förutsättning att industri och annan verksamhet flyttar till landsbygden och det möjliggöres för mindre brukare att vid sidan av jordbruket arbeta i andra förvärvsgrenar.

En sådan differentiering av landsbygdens näringsliv skulle i sin tur påskynda rationaliseringen av småbrukets driftsförhållanden, då förefintligheten av löande arbetsinkomster vid sidan av jordbruket för den enskilde brukaren skulle göra rationaliseringen av jordbruksarbetet ännu angelägnare än nu.

ORGANISATION AV DEN STATLIGA VERKSAMHETEN.

Till den i remissyttrandena livligt diskuterade frågan om organen för den statliga verksamheten på jordbruksrationaliseringens område anse vi som ofrånkomligt, att de föreslagna lantbruksnämnderna skola åläggas handhava ledningen av hela denna verksamhet. Den föreslagna tudelningen av rationaliseringsverksamheten mellan hushållningssällskapen och lantbruksnämnderna synes orimlig, särskilt utifrån vår synpunkt att rationaliseringen av driftsförhållandena måste utgöra grundvalen för hela rationaliseringen. Mest orimligt förefaller det, att mekaniseringen, rationaliseringens axel, icke skall handhavas av lantbruksnämnderna. Upprättandet av maskinstationer, som härvidlag torde bli den viktigaste uppgiften, kan svårligen handhavas av hushållningssällskapen.

Som vi i motion med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 76 särskilt motivera, böra hushållningssällskapen främst syssla med upplysnings- och rådgivningsverksamhet samt utbildningsfrågor och försöksverksamhet. Dessa mycket stora uppgifter torde komma att helt behöva hushållningssällskapens resurser. För övrigt bör den starka representation som hushållningssällskapen erhålla i lantbruksnämnderna och det inflytande de senare erhålla i sällskapens ledning innebära förutsättningarna för ett direkt praktiskt samarbete.

I fråga om statens jordbruksnämnds uppgifter hänvisa vi till ovan anförda förslag.

JORDBRUKETS PRISFRÅGOR.

Även om jordbrukets produktion, särskilt det mindre jordbrukets, kan och bör rationaliseras i väsentlig mån, till gagn för både jordbrukets utövare och hela folkhushållningen, bör å andra sidan understrykas, att distributionen av jordbrukets produkter i flera och viktiga hänseenden är rationellare organiserad än distributionen av industriens alster. Trots att framställningen av jordbrukets produkter sker i små produktionsenheter, ofta på långt avstånd från varandra och konsumtionsorterna, har genom jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse distributionen organiserats på ett sätt som i fråga om snabb och direkt varuförmedling och kostnader för konsumenterna synnerligen fördelaktigt skiljer sig från vad som i allmänhet är fallet beträffande industrivaror. Detta gäller även av jordbrukarnas producentkooperativa företag förädlade jordbruksprodukter. Industriens alster, som i allmänhet produceras i tekniskt högtstående större enheter, förlagda till centra med goda kommunikationer, distribueras i allmänhet på ett i jämförelse härmed föga rationellt sätt och till betydligt större kostnader för konsumenterna.

Till detta kommer den omfattande monopolismen inom såväl produktionen som distributionen av industrivaror, vilken ytterligare fördyrar varorna. Jämte ofta oskäligen vinster inom produktionen och distributionen medför detta, att jordbru-

karna, såsom köpare av industriella förnödenheter och konsumtionsvaror, få liksom andra konsumenter vidkännas en merkostnad som icke betingas av faktiska produktionskostnader och skäliga distributionskostnader i fråga om industrialster.

Självfallet inverkar detta i väsentlig mån på jordbruksnäringens lönsamhet, och den härvidlag bestående skillnaden mellan jordbruk och industri betingas till en del härav. Att bryta monopolismen inom det övriga näringslivet och rationalisera den industriella varudistributionen är därför av väsentlig betydelse för såväl jordbruksnäringens utövare som det arbetande folket i gemen.

Som framgår av vad ovan anförts, ansluta vi oss till förslaget om ett gränsskydd för svensk jordbruksproduktion, varigenom den inre marknaden tillförsäkras denna.

Vid avvägningen av prisstödet åt jordbruksnäringen föreslås såväl i jordbrukskommitténs betänkande som i föreliggande proposition, att jordbruksnäringens utövare böra beredas en med övriga jämförbara yrkesutövare likvärdig arbetsinkomst. För att denna princip, som vi ansluta oss till, skall bli allmängiltig för jordbrukets utövare erfordras emellertid en annan utformning av den statliga prispolitiken än den som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition.

I denna föreslås, att prisavvägningen skall ske med utgångspunkt från de genomsnittliga produktionsbetingelserna vid jordbruk inom storleksgruppen 10 till 20 hektar. I en reservation inom jordbrukskommittén föreslogs motsvarande prisavvägning böra ske med utgångspunkt från jordbruk om 10 till 15 hektar. I båda fallen medför denna metod för prisavvägningen, att större jordbruk, med genomsnittligt avsevärt gynnsammare produktionsbetingelser, bli särskilt gynnade, medan mindre jordbruk, med genomsnittligt sämre produktionsbetingelser, bli missgynnade. Då den senare gruppen, även om stödjordbruken frånräknas, utgör över 200 000 brukningsdelar jämfört med 60 000 i gruppen 10 till 20 hektar och endast 35 000 större jordbruk, framstår klart, att en sådan prisavvägning inte kan komma att medföra förverkligandet av nämnda likställighet ens för hälften av jordbruksnäringens utövare, även om hela lantarbetarkåren antages erhålla sådan.

Enda utvägen härvidlag synes vara att genomföra en differentierad prissättning i fråga om småbruken samt jordbruken i vissa landsdelar med ogynnsammare produktionsbetingelser än de för de så kallade basjordbruken om 10—20 hektar genomsnittligt gällande. Om denna väg väljes för prissättningen, behöver detta på intet sätt innebära en konservering av efterblivna produktionsförhållanden och än mindre något försvar för dessa. Det faktiska förhållandet är nämligen, att den hittillsvarande tekniska utvecklingen i ojämförligt högre grad gynnat större jordbruk och att de mindre jordbruken inte hunnit med i den allmänna tekniska utvecklingen. Ingenting talar emellertid för att denna utveckling inom jordbruket även hädanefter behöver medföra, att den sålunda uppkomna klyftan i tekniskt och ekonomiskt hänseende mellan större och mindre brukningsdelar kommer att bestå. Tvärtom talar allt för att denna avsevärt kan minskas genom utvecklingen av den producentkooperativa samverkan jordbrukarna emellan, som

ovan påvisats vara den grundläggande tendensen i fråga om rationalisering av svensk jordbruksproduktion och som jämte annan rationaliseringsverksamhet på allt sätt bör understödjas av statsmakterna.

Om landet anser sig behöva en jordbruksproduktion av sådan storlek som i huvudsak garanterar självförsörjning, måste uppenbarligen en jordbruksproduktion uppehållas även på de mindre brukningsdelarna och en del mindre god jord. De som ha sin utkomst under dessa ogynnsammare förhållanden måste därför också tillerkännas likställighet i samma mån som övriga inom jordbruksnäringen arbetande. Utifrån dessa synpunkter är en differentierad prissättning till förmån för de mindre jordbruken och jordbruken i vissa landsdelar med sämre produktionsbetingelser för närvarande lika motiverad som ett gränsskydd för jordbruksnäringen i allmänhet.

Att en sådan princip för prissättningens utformning icke kan tänkas hämma en rationalisering av småbrukets produktion är uppenbart av den anledningen, att den fortgående standardhöjningen för andra yrkesgrupper med ständigt ökade krav i fråga om bättre levnadsförhållanden måste beräknas utgöra en tillräcklig sporre för småbrukets folk att följa med i den allmänna utvecklingen genom att söka ernå arbetsförhållanden med mindre slit och större utbyte av det nedlagda arbetet.

Det i Kungl. Maj:ts proposition föreslagna reviderade producentbidraget kunna vi acceptera som en form för sådan differentierad prissättning. Det bör emellertid av ovan anförda anledning icke åsättas stämpeln "socialt stöd", utan vara en form av prisavvägning för de mindre jordbrukens vidkommande. Därav följer, att det bör utgå till alla brukare, nya som gamla och utan inkomstgräns, inberäknade även de som icke leverera mjölk till mejeri. Med bifall till den föreslagna arealgränsen som regel, från vilken även undantag bör kunna göras, föreslå vi, att det i Kungl. Maj:ts förslag maximerade beloppet av 480 kr. minskas med allenast 3 öre för varje kg levererad mjölk som överstiger en kvantitet av 7 000 kg per år.

I fråga om prissättningen i övrigt ansluta vi oss till föreliggande förslag om en avvägning i anslutning till de s. k. basjordbrukens genomsnittliga lönsamhetsnivå. Detta likväl under förutsättning att lantarbetarkåren, genom de gynnsamma prisförhållanden som bli en följd härav för de större och rationellare brukningsdelarnas vidkommande, ges fria händer att med stöd av sin fackliga organisation tillkämpa sig de löner och arbetsbetingelser i övrigt som äro möjliga att ernå utan sammankoppling med en viss prisnivå å jordbruksprodukter och utöver en schematisk likställighet med viss annan arbetarlön. De böra som en följd härav erhålla samma fria ställning som övriga arbetargrupper att utnyttja förefintliga möjligheter på avtalsmarknaden.

Med stöd av vad sålunda framhållits hemställa vi,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75 om riktlinjerna för den framtida statliga jordbrukspolitiken,

med förklaring att den icke kunnat bifalla förevarande proposition oförändrad, måtte besluta

dels förorda en sådan förändring av de föreslagna riktlinjerna, att de statliga åtgärderna måtte gå ut på att effektivt stödja och befordra den bland annat i producentkooperativa former pågående rationaliseringen av jordbrukets driftsförhållanden;

dels att i anslutning till driftsrationaliseringens krav förorda ett effektivare statligt understödjande av åtgärder för inre rationalisering enligt vad i motiveringen ovan föreslagits;

dels som sin mening uttala, att åtgärder för åstadkommandet av en bättre fastighetsarrondering böra ställas i förgrunden för rationaliseringsorganens verksamhet för yttre rationalisering samt att komplettering av mindre brukningsdelars jord- och skogsinnehav företrädesvis bör ske, där detta är möjligt, genom avstyckning av jord och skog från större egendomar samt fastigheter som ägas av andra än jordbruksnäringens utövare;

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till förenklat förfarande vid omskifte och vidtagandet av andra åtgärder för en förbättrad fastighetsarrondering;

dels förorda en sådan utvidgning och omläggning av de föreslagna lantbruksnämndernas och statens jordbruksnämnds verksamhet som i det föregående föreslagits;

dels att utformningen av den prisreglerande verksamheten på jordbrukets område och producentbidraget må ske i överensstämmelse med ovan motiverade förslag;

dels ock

- 1) avslå föreliggande förslag till ändring i lagen den 22 december 1943 (nr 884) om förköpsrätt varigenom arrendators förköpsrätt förblir orubbad;
- 2) bifalla föreliggande förslag till lag om kronans förköpsrätt med de ändringar som bli en följd av ovan framförda avslagsyrkande; samt
- 3) i övrigt bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm i april 1947.

Erik Karlsson.

Helmer Holmberg.

Gunnar Dahlgren.

Gunnar Adolfsson.

Harald Johanson.

Axel Nordström.

O. F. Persson.

Gerda Linderot.

Gösta Kempe.

Erik Jansson.